

شورای سیاست گذاری
مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران
معاونت پژوهش

تحقیق درسی سطح (۲)

عنوان:

تربیت فرزندان از دیدگاه امام رضا (ع)

استاد مربوطه:

سرکار خانم مشکواتی

نگارنده:

زهرا نوذری

سال تدوین:

پاییز ۱۳۹۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده

تربیت عبارت است از شکوفا سازی استعدادها و جهت دهی آن به سوی کمال مطلوب تربیت ضروری ترین نیاز انسان در زندگی است. اهمیت تربیت، والدین را بر آن می دارد که به این مسوولیت بزرگ ارج دو چندان نهند برای ایفای درست آن خود را به صلاح و آگاهی از روش و فنون تربیت مجهر بسازند و با الگو گرفتن از مربیان موفق در انجام دادن این وظیفه مهم بکوشند. بی شک معصومان موفق ترین مربیان و سیره قولی و عملی آنها مطمئن ترین الگو برای والدین در امر ظریف و پریچ و خم ترتیب است. این مقاله بر آن است تا نکاتی از سیره تربیتی امام رضا در تربیت فرزند را یادآوری کند و گامی هرچند ناچیز در ترویج معارف اهل بیت بردارد. سیره تربیتی امام رضا با توجه به سفر آن حضرت به خراسان و دوری از کانون خانواده چنانکه برخی از بزرگان قایلند – بسیار قابل توجه است چراکه تربیت فرزند آن هم از راه دور شیوه ای خاص می طلبد. در این پژوهش با بهره گیری از سیره و کلام امام رئوف علی بن موسی الرضا (علیه السلام) به بررسی چگونگی تربیت دینی و اخلاقی کودک پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: تربیت، کودک، تربیت دینی، سیره رضوی، امام رضا (علیه السلام)

شکر و قدردانی:

سپاس خدای را که سخوران، در ستودن او بماند و شمارندگان، شمردن نعمت های او ندانند و
کوشندگان، حق او را گزارش ندهند؛ و سلام و دور درخت و خاندان پاک او، طاهران معصوم،
هم آند آن که وجودمان و راه را وجودشان است؛ و نفع ترین پیوسته بر دشمنان ایشان تا روز
رستاخیز...

بدون شک جایگاه و منزلت استاد، اجل از آن است که در مقام قدردانی از زحمات بی
شائبه ایشان، بازبان قاصد و دست ناتوان، چیزی بنگاریم. اما از آنجایی که تجلیل از استاد،
سپاس از انسانی است که هدف و غایت آفرینش را تامین می کند و سلامت امانت باری را که
بر دوش سپرده اند، تضمین؛ بر حسب وظیفه و از باب "من لم یسکر المنعم من المخلوقین لم
یسکر الله عز وجل":

فهرست

ج	چکیده.....
و	مقدمه.....
۳	فصل اول : کلیات.....
۳	الف: تبیین موضوع.....
۳	ب: اهمیت و ضرورت پژوهش.....
۴	ج: اهداف پژوهش.....
۴	د: تعریف کلید واژه ها و مفاهیم کلیدی.....
۴	مفهوم تربیت.....
۵	مفهوم تربیت و تربیت دینی.....
۶	تعریف روش.....
۶	هـ: پیشینه موضوع.....
۷	و: روش پژوهش.....
۷	ز: سوالات.....
۸	بخش یک: انواع روش های تربیتی.....
۸	الف) روشهای شناختی.....
۹	روش اعطای بیش.....
۱۰	روش تربیتی موعظه.....
۱۰	ب) روشهای تربیتی عاطفی.....
۱۰	روش محبت و مهرورزی.....
۱۱	روش تکریم شخصیت.....
۱۲	روش ایجاد فضای عاطفی - تربیتی.....
۱۳	ج) روشهای رفتاری.....
۱۳	روش تربیتی الگویی.....
۱۴	روش تربیتی امر به معروف و نهی از منکر.....
۱۵	روش تربیتی بهداشت و تغذیه سالم.....
۱۶	بخش دوم: امام رضا علیه السلام و تربیت فرزند.....

تحت تأثیر آن است و تغذیه حلال و پرهیز از تغذیه با آن چه حرام است نیز بر تربیت انسان موثر است. امام رضا (ع) می‌فرماید: خدای متعال هیچ خوردنی و نوشیدنی را جایز نکرده مگر آن‌چه در آن سود و صلاحی است و هیچ چیزی را ممنوع نکرده مگر آن‌چه در آن زیان و نابودی و تباهی بوده است. پس هرچه سودمند و توان‌بخش جسم باشد و به بدن آدمی نیرو بدهد حلال است.^۱

یکی از مواردی که بر اخلاق آدمی و روحیات روانی او موثر است پرخوری و زیاده روی در خوردن است. امام رضا (ع) در این زمینه می‌فرماید: اگر مردم در خوردن به کم بسنده می‌داشتند، بدن هایشان سالم بود.

امام رضا (ع) همچنین در این زمینه می‌فرماید: بدن همانند زمین پاک و آماده برای زراعت است که اگر در آبادانی و آب دهی به آن مراقبت شود، به گونه ای که آب، نه بیشتر از نیاز به آن برسد تا آن را غرق کند و نه از اندازه کمتر باشد تا آن را به خشکی گرفتار سازد، آبادانی اش استمرار می‌یابد و خرمی اش بیشتر می‌گردد و کشت آن برکت می‌یابد، اما اگر از آن غفلت شود، به تباهی می‌گراید و علف هرز در آن می‌روید. بدن چنین حکایتی دارد و تدبیر آن در خوراک و نوشیدنی، چنین است. پس سامان و سلامت می‌یابد و عافیت در آن ریشه می‌گسترده. بنگر که چه چیز با تو و با معده ات سازگار است و تن تو با چه چیز نیرو می‌گیرد و چه خوردنی و نوشیدنی ای برای بدنت سالم تر است، همان را برای خویش مقرر بدار و خوراک خود گیر.

در سیره تربیتی - بهداشتی امام رضا (ع) علاوه بر توجه به سایر ابعاد، به رعایت بهداشت، تغذیه سالم و نیز عوامل غیر مادی مؤثر در سلامتی مانند صدقه و عقیقه توجه خاص شده است. امام رضا (ع) عقیقه کردن برای پسر و دختر، نامگذاری، تراشیدن موهای سر نوزاد در روز هفتم و معادل وزن موها طلا یا نقره صدقه دادن را لازم شمرده و فرموده اند: فرزندان را در روز هفتم ختنه کنید؛ زیرا ختنه باعث پاکی بیشتر و رشد سریعتر آنان می‌شود. آن حضرت ضمن توجه به نکات تربیتی از رعایت نکات تغذیه ای غافل نبوده و همواره به تغذیه صحیح سفارش می‌کردند. یحیی صنعانی می‌گوید: در «منا» بر حضرت رضا (ع) وارد شدم، در حالی که جواد (ع) در دامان حضرت نشسته بود و حضرت به او موز می‌داد.

^۱ بحار الانوار، ج ۶۲، ص ۱۴۰، حدیث ۱

همانطور که اشاره شد در روایات از پرخوری نهی شده است؛ چرا که کسی که پرخوری می کند نمی تواند عبادت را با توجه و حضور انجام دهد و عابد حقیقی نیست و غذای زیاد مانع حضور در عبادت است و کسی که عابد حقیقی است و مشتاق عبادت است به کمترین مقدار غذا اکتفا می کند تا در عبادت موفق باشد. از این رو امام رضا (ع) می فرماید: پرهیز از یک چیز، واگذاردن آن نیست. پرهیز از یک چیز تنها کم خوردن از آن است؛ و درجایی دیگر می فرماید: هیچ چیز نزد خدا منفورتر و مکروه تر از پرخوری نیست.

نتیجه گیری

انسان برای رسیدن به موفقیت به دو مقوله ی آگاهی و الگو نیازمند است، در نتیجه باید برای کسب هر یک از این دو تلاش نماید. دین مقدس اسلام برترین الگوهای زندگی موفق فردی و اجتماعی را به ما می شناساند. تربیت مناسب نسل آینده و آموختن مهارت های لازم تربیت فرزند، از جمله مسائلی است که دین مبین اسلام و ائمه معصومین (علیهم السلام) به آن توجهی ویژه دارند.

در این میان بیانات گهربار امام رضا (علیه السلام) در مورد تربیت فرزند ره توشه ای عظیم در راه دست یابی به این امر خطیر می باشد. انسان با الگوبرداری از سیره ایشان و بکار بردن روش های اسلامی و تربیت نسل صالح می تواند به سعادت دنیوی و اخروی دست یابد.

در بینش و تحلیل قرآنی، حکایت آموزگاری خداوند و آموزش دیدن انسان، حکایت هویت و ماهیت انسانی است. به این معنا که انسان به جهت همین آموزش دیدن مستقیم از سوی پروردگار است که به مقام خلیفه اللهی نائل شده است، پس تعلیم و تعلم از مهم ترین امور سعادت آفرین برای انسان است. در سایه تعلیم و تربیت است که فرشتگان در برابر انسان سجده کردند و در سایه تعلم است که انسان می تواند دیگران را رشد داده و از علم آنها نیز بهره مند شود.

از این رو، استفاده از روش های تربیتی صحیح، از اصول و مبانی مهمی است که همه دست اندرکاران مسائل تربیتی باید به آن توجه نمایند. از این رو، در این نوشتار به طور اختصار به بیان روشهای تربیتی امام رضا (ع) در سه حیطه شناختی، عاطفی و رفتاری اشاره شد. امید که در زندگی و تربیت فرزندان و جامعه خویش از این روش ها الگو گرفته و به آنها عمل نمائیم.

منابع و مأخذ

- (۱) قرآن کریم
- (۲) نهج البلاغه
- (۳) بحار الانوار
- (۴) ابن بابویه قمی، محمد بن علی بن حسین (شیخ صدوق)، عیون اخبار الرضا علیه السلام، تهران، جهان، ۱۳۷۸ ق؛ ترجمه علی اکبر غفاری و حمیدرضا مستفید، تهران، صدوق، ۱۳۷۲.
- (۵) احسانی، محمد، روش های تربیتی انبیاء، (جزوه درسی) موسسه علوم انسانی جامعه المصطفی، ۱۳۸۵
- (۶) اصفهانی، راغب، معجم مفردات الفاظ القرآن، بیروت، دارالسیاسیة، مدخل رب ص ۳۳۶.
- (۷) پایگاه اطلاع رسانی سراج اندیشه.
- (۸) حر عاملی، محمد بن حسن، ۱۰۳۳-۱۱۰۴ق. (توصیف گر) ضمیری، محمدرضا، ۱۳۴۶.
- (۹) حسینی، سیدریاض علی شاه، ابعاد اخلاقی و تربیتی امر به معروف ونهی از منکر در متون اسلامی، قم، جامعه المصطفی، ص ۱۷.
- (۱۰) دهخدا، علی اکبر، لغتنامه ج ۱۴، علی اکبر، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۲، ص ۵۵۰.
- (۱۱) رفیعی، بهروز، آراء دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت ومبنای آن، قم، سمت، ۱۳۸۱، ص ۲۶۷؛ سیدعلی حسینی زاده، سیره تربیتی پیامبر و اهل بیت (نگرش بر آموزش با تأکید بر آموزش های دینی)، ص ۲۸.
- (۱۲) عمید، حسن، فرهنگ عمید، ۱۳۷۲، ص ۳۳۶.
- (۱۳) کتابچی، محسن، آئین زندگی از دیدگاه امام رضا (علیه السلام)، ۱۳۸۴.
- (۱۴) محمدی خواه، اصغر، تربیت فرزند برای زندگی بهتر، در سیره تربیتی امام رضا (ع)، ۱۳۸۶.
- (۱۵) نجفی، محمدحسن، جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام، ج ۲۱، بیروت، داراحیاء التراث، ص ۳۵۶.
- (۱۶) هاشمی، سید محمد طاهر، مناقب اهل بیت از دیدگاه اهل سنت، مشهد، استان قدس رضوی، اول، ۱۳۷۸.

(۱۷) همت بناری، علی، تربیت از دیدگاه امام سجّاد (ع)، شهر یور ۱۳۷۷. شماره ۱۸.